

سلسلہ دروس اعتقادی (۲)

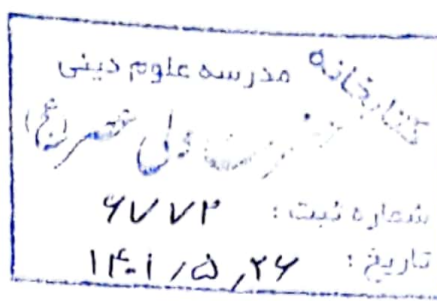
توحید درج البلاغہ

(جلد اول)

سلسلہ دروس استاد معظم

آیت اللہ سید جعفر سیدان دامت برکاتہ

کد عنوان: ۴

توحید در نهج البلاغه (جلد اول)

تقریر دروس آیة الله سید جعفر سیدان رحمۃ اللہ علیہ
مدرسه علوم دینی حضرت ولی عصر عجل اللہ تعالیٰ فرجه الشریف

انتشارات پیام طوس

نوبت چاپ: اول (۱۴۰۱ش - ۱۴۴۳ق)

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ: چاپخانه بزرگ قرآن کریم

قیمت:

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۴۰-۱۵-۶

تلفن: ۳۵۱۳۹۰۰۰ - ۳۵۲۵۴۱۰۰ - ۰۵۱

دفتر مرکزی: مشهد مقدس، بلوار الهیه، بلوار مجیدیه، پلاک ۱۱۰

● مرکز پخش

مشهد مقدس، خیابان بهجت، نبش بهجت ۱۸/۱، انتشارات پیام طوس.

تلفن: ۳۲۲۲۳۸۸۸؛ ۳۲۲۱۸۳۲۶ - ۰۵۱

انتشارات طوس

فهرست مطالب

مقدمه	۱۹
خطبه (۱)	۲۱
شماری از ویژگی‌های خدای متعال	۲۳
نفی محدودیت از صفات خدای متعال	۲۷
معنای اول	۲۷
معنای دوم	۲۸
معنای سوم	۲۹
معنای چهارم	۳۰
معنای پنجم	۳۰
سخن ابن میثم	۳۱
نفی زمان از خدای متعال	۳۱
سخن ابن میثم	۳۲
سخن ابن ابی الحدید	۳۳
آفرینش کائنات	۳۳
یادآوری مهم درباره خلق «لا من شیء»	۳۴
خاطره	۳۴

۳۷.....	روایاتِ خلق «لا من شيء»
۴۰.....	خلق به معنای ایجاد و ابداع
۴۱.....	بیان علامه مجلسی رحمته الله
۴۵.....	نادرستی دیدگاه ابن عربی درباره خلق و مخلوق
۴۵.....	عبارت کتاب ممدّ الهمم
۴۸.....	بت پرستی در دیدگاه ابن عربی عین خدا پرستی است
۴۹.....	بیان آیت الله حکیم رحمته الله
۵۰.....	بیان علامه جعفری رحمته الله
۵۰.....	بیان شهید مطهری رحمته الله
۵۱.....	عبارت کتاب «درر الفوائد»
۵۳.....	مظاهر رحمت و حکمت الهی
۵۳.....	معنای دین و معرفت خدای متعال
۵۵.....	بیان علامه مجلسی رحمته الله
۵۶.....	کمال تصدیق خدای متعال و کمال توحید و کمال اخلاص
۵۷.....	خلاصه
۵۷.....	مقصود از نفی صفات از خدا
۶۵.....	اشاره به دو حدیث و نتیجه گیری
۶۷.....	سخن قاضی سعید قمی رحمته الله
۶۸.....	بیان علامه مجلسی رحمته الله
۷۰.....	بیان محقق دوانی رحمته الله
۷۳.....	خلاصه
۷۳.....	شبهه تنافی بساطت ذات الهی با نظریه عینیت صفات با ذات
۷۴.....	انواع آیات و روایات در تبیین معارف

۷۸.....	مظروف واقع نشدن خدای متعال
۸۰.....	اشکال
۸۰.....	پاسخ
۸۱.....	نفی حرکت از خدای متعال
۸۱.....	ازلیت صفات الهی
۸۲.....	فاعلیت و خالقیت حضرت حق
۸۵.....	جریان ابن ابی العوجاء!!
۸۶.....	عدم وجود سنخیت میان خالق و مخلوق
۸۸.....	فاعل مختار بودن خدای متعال
۹۲.....	صفت فعل بودن اراده
۹۴.....	نتیجه
۹۵.....	قدرت به معنای سلطه بر فعل و ترك
۹۶.....	سخن صاحب «توضیح المراد»
۱۰۰.....	نکته ای درباره «کان»
۱۰۱.....	نفی قدمت عالم
۱۰۳.....	سخن علامه جعفری رحمته الله درباره رابطه خدا با خلق
۱۰۷.....	خطبه (۲)
۱۰۸.....	ستایش خداوند متعال
۱۰۹.....	معنای واحد در سخن امیرمؤمنان علی علیه السلام
۱۱۱.....	اثبات خدا و اثبات صفات او
۱۱۲.....	مراد از «لک یا الهی وحدانية العدد»
۱۱۲.....	عبارت «ریاض السالکین»
۱۱۵.....	عبارت «نور الأنوار»

۱۱۶.....	بهترین وجه
۱۱۷	اقسام توحید
۱۱۷	توحید ذاتی و استدلال‌های قرآنی آن
۱۱۸	آیات سوره انبیاء
۱۲۱.....	بیان «توضیح المراد»
۱۲۶	اشکال و جواب آن
۱۲۹	آیه ۴۲ سوره اسراء
۱۳۰	خلاصه
۱۳۰	اشکال و پاسخ آن
۱۳۱	توحید ذاتی و استدلال عقلی و روایی آن
۱۳۲.....	بیان «توضیح المراد»
۱۳۵.....	شناخت فطری
۱۳۷	عبارت «توضیح المراد»
۱۳۹.....	توحید صفاتی
۱۳۹.....	توحید افعالی
۱۴۰.....	توحید افعالی در مشرب عرفان
۱۴۵	توحید عبادی
۱۴۶	پاسخ به اشکالات وهابیان
۱۴۷.....	انواع توسل
۱۴۸	خاطره
۱۵۰.....	درجات شهادت مخلوق نسبت به خالق
۱۵۲	شهادت از روی اخلاص
۱۵۵	خطبه (۴۹)

عالم و غیب مطلق بودن حضرت حق	۱۵۶
ویژگی‌های شایسته ستایش	۱۵۷
معنای بطن مخفی و چگونگی نسبت آن به خدا	۱۵۸
معنای اول	۱۵۸
معنای دوم	۱۵۹
معنای سوم	۱۶۱
استدلال عقلی بر علم خداوند	۱۶۳
یادآوری	۱۶۴
نشانه‌های آشکار	۱۶۵
برهان وابستگی	۱۶۵
چگونگی رؤیت خدا	۱۶۷
عُلُو و دُنُو خدای متعال	۱۶۹
یادآوری (۱)	۱۷۱
یادآوری (۲)	۱۷۱
ناتوانی عقل و خرد از توصیف خدا	۱۷۲
اقرار در عین انکار	۱۷۲
داستان ابن ابی العوجاء	۱۷۳
خاطره	۱۷۵
تنزیه خدای متعال از تشبیه	۱۷۶
خطبه (۷۲)	۱۷۷
نکته مهم در جبر و اختیار	۱۷۸
اشاره‌ای به سعادت و شقاوت	۱۸۰
گوارا بودن عذاب برای اهل جهنم در عرفان ابن عربی	۱۸۲

۱۸۴	 بیان ملاصدرا
۱۸۹	 خطبه (۸۳)
۱۸۹	 عالی مقام نزدیک
۱۹۳	 خطبه (۸۵)
۱۹۳	 اول و آخر بودن خدای متعال
۱۹۵	 ناتوانی قوای ادراکی از رسیدن به حقیقت ذات الهی
۱۹۶	 سخن ابن ابی الحدید
۱۹۷	 معنای اول و آخر بودن خدای متعال
۲۰۰	 اول و آخر در کلام ابن عربی و ملاصدرا
۲۰۲	 دسته بندی مطالب و نقد نظریه ابن عربی و ملاصدرا
۲۰۵	 خطبه (۸۶)
۲۰۵	 علم الهی به جزئیات
۲۰۶	 یادآوری
۲۰۷	 علم خداوند به جزئیات در افکار بشری
۲۰۷	 دیدگاه ابن سینا
۲۰۹	 تبیین دیدگاه ارسطو در بیان آیت الله شیخ مجتبی قزوینی
۲۱۲	 بیان شهید مطهری
۲۱۴	 آیاتی از قرآن در علم خدا به جزئیات
۲۱۵	 تبیین دیدگاه فلاسفه مشاء در بیان آیت الله سبحانی
۲۱۷	 سخن آیت الله سید عبدالاعلی سبزواری
۲۱۹	 عبارت کتاب «توحید الإمامیه»
۲۲۰	 پاسخ به قول فلاسفه
۲۲۳	 خطبه (۹۰)

غیبِ مطلقِ روشن‌تر از همه چیز	۲۲۴
خالقی بی‌نظیر	۲۲۵
ذاتی ازلی و ابدی	۲۲۵
معنای قائم و دائم	۲۲۶
معنای بُروج	۲۲۶
انحصار ازلیت در خداوند	۲۲۸
بیان علامه مجلسی	۲۳۰
بیان حاج شیخ محمد تقی آملی	۲۳۱
نفی تطوّر و تشأّن	۲۳۲
سخن آیت الله میرزا مهدی اصفهانی	۲۳۳
سه انگاره از خلقتِ اشیاء	۲۳۷
بیان علامه جعفری	۲۳۹
وارث بودن خداوند	۲۴۰
علم و تدبیر الهی	۲۴۰
خطبه (۹۱)	۲۴۳
خطبه اشباح	۲۴۳
جود و بخشش الهی	۲۴۶
پرسش	۲۴۶
پاسخ	۲۴۸
ضمانت رزق خلق توسط خالق	۲۵۳
مسئله مقدر بودن روزی	۲۵۳
سؤال اول: آیا زیرکی و تلاش در مقدار روزی نقش دارد؟	۲۵۴
پاسخ	۲۵۵

۲۵۹.....	جمع بین روایات در بحث روزی
۲۶۱.....	سؤال دوم: با وجود تضمینِ روزی چرا برخی در فقرند؟
۲۶۱.....	پاسخ
۲۶۳.....	صیغه «أفعل» در صفاتِ خدای متعال
۲۶۴.....	توجیه اول
۲۶۶.....	بررسی و نقد توجیه اول
۲۶۷.....	توجیه دوم
۲۶۸.....	بررسی و نقد توجیه دوم
۲۶۹.....	توجیه سوم
۲۷۱.....	اول و آخر بودن حضرت حق
۲۷۲.....	بیان ابن میثم
۲۷۲.....	تقریر اول
۲۷۳.....	تقریر دوم
۲۷۸.....	بیان علامه مجلسی
۲۸۰.....	عدم امکان رؤیت خداوند سبحان
۲۸۰.....	دو نکته
۲۸۳.....	خاطره
۲۸۳.....	لزوم تبعیت از قرآن در معارف
۲۸۵.....	منتهای حق پروردگار
۲۸۵.....	سخن راسخان در علم و مدح آنها
۲۸۶.....	واکاوی معنای تعمق
۲۹۸.....	سخن تفسیر نفحات الرحمن
۳۰۱.....	بیانی از تفسیر المیزان

چند تذکر	۳۰۶
(۱) تلازم قرآن و روایات اهل البيت عليهم السلام	۳۰۶
(۲) تخصیص ظواهر آیات به روایات	۳۱۱
(۳) تفسیر راسخان در علم در روایات	۳۱۱
ناتوانی قوای ادراکی از رسیدن به کُنه ذات الهی	۳۱۷
ابداع کائنات، بی مثال و نقشه سابق	۳۲۱
ممنوعیت تشبیه و قیاس خالق به مخلوق	۳۲۴
واکاوی معنای ندّ و ضدّ و شکل	۳۲۷
قوی ترین شرک	۳۲۸
سخن صاحب درر الفوائد	۳۲۹
انواع شرك	۳۳۱
(۱) شرک در خلقت	۳۳۲
(۲) شرک در ربوبیت	۳۳۳
(۳) شرک در عبادت	۳۳۳
سخن ابن عربی	۳۳۴
خلقت و تدبیر حکیمانه الهی	۳۳۷
نقش مشیت در خلق کائنات	۳۳۹
سخن صاحب نهایة الحکمه	۳۳۹
خلاصه	۳۴۱
اختیار انسان	۳۴۲
فاعل مختار بودن خدای متعال	۳۴۲
خلاصه	۳۴۴
مثال هایی از عرفان ابن عربی	۳۴۴

۳۴۹	بیان علامه جعفری رحمته الله
۳۵۰	پاداش توحید و مدح حضرت احدیت
۳۵۵	خطبه (۹۴)
۳۵۵	عظمتی وصف ناپذیر
۳۵۷	ذاتی ازلی و ابدی
۳۶۱	خطبه (۹۶)
۳۶۱	چهار خصوصیت ممتاز
۳۶۵	سخن ابن عربی
۳۶۷	خطبه (۱۰۱)
۳۶۹	خطبه (۱۰۸)
۳۶۹	رابطه خدا و کائنات
۳۷۰	مبنای تطوّر
۳۷۱	مبنای خلق و ایجاد
۳۷۱	مبنای تنزّل و ترشّح
۳۷۲	ظهور حضرت حق
۳۷۳	داستان ابن ابی العوجاء
۳۷۴	وارسی معنای تجلّی
۳۷۵	سه معنای نادرست در تجلّی
۳۷۶	وحدت وجود عارف و حکیم
۳۸۱	اهمیت اعتنا به علم اصول، کلام و...
۳۸۲	دو معنای درست تجلّی
۳۸۳	سخنی پیرامون آیه تجلی
۳۹۰	آشکار بودن خداوند برای قلوب

آفرینش از منظر وحی، فلسفه و عرفان	۳۹۰
علم خداوند به همه چیز	۳۹۲
هشدار درباره علم پروردگار	۳۹۳
حدیثی پند آموز	۳۹۳
خطبه (۱۰۹)	۳۹۷
خشوع کائنات در برابر خداوند	۴۰۰
فقر و نیاز کائنات به خداوند	۴۰۱
شناخت فطری	۴۰۲
غیب مطلق بودن خداوند از حواس ظاهر و باطن	۴۰۴
غنی مطلق بودن خداوند	۴۰۵
تخلّف ناپذیری اراده تکوینی الهی	۴۰۶
عظمت مقام و افعال حضرت حق	۴۰۸
خطبه (۱۱۲)	۴۱۱
عجز انسان از توصیف الهی	۴۱۱
خطبه (۱۵۲)	۴۱۵
ستایش و اسباب آن	۴۱۶
سخن امام سجّاد علیه السلام درباره حمد	۴۱۷
حکایت	۴۱۹
دلالت کائنات بر حضرت حق	۴۲۰
نفی شبیه برای خداوند	۴۲۳
نظریه «وحدت شخصی و وحدت تشکیکی»	۴۲۵
برخی دیگر از صفات خدای متعال	۴۲۷
حاد و محدود در بیان ابن عربی	۴۲۹

- ۴۳۱..... ضرورت سنخیت میان علت و معلول و پاسخ آن
- ۴۳۱..... تفاوت رب و مربوب با صانع و مصنوع
- ۴۳۲..... واریسی معنای واحد بودن خدای متعال
- ۴۳۳..... سخن ابن میثم
- ۴۳۸..... نفی صفات مخلوق از خالق
- ۴۴۱..... واریسی مسئله رجوع همه چیز به خدا
- ۴۴۳..... توصیف ناپذیری خداوند
- ۴۴۴..... معنای توصیف ناپذیری خدای متعال
- ۴۴۶..... خلاصه
- ۴۴۷..... دیدگاه قاضی سعید قمی
- ۴۴۷..... نفی محدودیت از خداوند
- ۴۴۸..... مسئله علم خدای متعال
- ۴۵۳..... کتابنامه

مقدمه

خداوند متعال را شاکریم که توفیق بررسی قسمتی از مباحث معارفی و مسائل توحیدی را عنایت فرمود و از منبع بی نظیر قرآن و حدیث بهره بردیم و بیانات و حیانی - که حقایق نورانی و مؤید به عقل است - شایان توجه قرار گرفت.

در میان خطبه‌های امیرالمؤمنین علیه السلام خطبه‌هایی وجود دارد که تمام محتوای آنها بحث توحید است، نیز خطبه‌هایی‌اند که همه آنها بحث توحیدی نیست، ولی مباحث مهم توحیدی در آنها مطرح شده است، گرچه مسائل مختلف اجتماعی، اخلاقی، تربیتی و... نیز در آنها هست.

مجموعه پیش رو، حاصل سلسله درس‌های استاد معظم حضرت آیت الله سید جعفر سیدان رحمه الله است که در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ شمسی در مشهد مقدس، مدرسه آیت الله العظمی خوئی رحمته الله در جمع گروهی از طلاب علوم دینی ارائه شده است.

درس‌های معظم له در قدم اول از حالت صوتی به متن تبدیل شده، سپس توسط فاضل ارجمند مرحوم سید هادی حسینی ویرایش گردیده، آنگاه توسط آقایان حجة الاسلام والمسلمین قدرت الله رضانی و مصطفی اسماعیلی مقدم تحقیق و منبع‌یابی گردیده و در پایان توسط استاد حجة الاسلام والمسلمین سید جلال میزبان مورد ارزیابی علمی قرار گرفته است.

شایان ذکر است که در این اثر گرانسنگ - ضمن کوشش در جهت ارائه مطالب استاد در قالبی شیوا - سعی بر آن بوده است که اصل امانت‌داری رعایت شود و

مطالب معظم له بدون کم و کاست ارائه گردد. با این حال، خطاهای احتمالی، متوجه پژوهشگران است. از این رو، از هر نوع پیشنهاد و انتقادی با کمال میل، استقبال می‌شود.

این نکته نیز قابل ذکر است که: با توجه به اختلاف خطبه‌ها در چاپ‌های مختلف، متن خطبه‌ها بر اساس نهج البلاغه تحقیق شده توسط آقای دکتر صبحی صالح و ترجمه مرحوم حجة الاسلام والمسلمین دشتی انتخاب شده است. در کتاب حاضر - که شرحی تحقیقی بر فرازهای توحیدی نهج البلاغه است - بخشی از افکار و آراء بشری در مباحث توحیدی، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. از این رو، آن دسته از آراء بشری که با معارف و حیانی در تضاد بوده، خاطرنشان و بیان گردیده است.

امید که اثر حاضر گامی ارزنده در راستای گسترش معارف توحیدی بوده، مورد استفاد دانش‌پژوهان و تشنگان معارف و حیانی قرار گرفته و مرضی درگاه الهی و مورد قبول ناحیه مقدسه ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف واقع شود.

مشهد مقدس

مدرسه علوم دینی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف

بخش پژوهش

سلسله دروس اعتقادی (۲)

توحید در نج البلاغہ

(جلد دوم)

سلسله دروس استاد معظم

آیت اللہ سید جعفر سیدان دامت برکاتہ

کتابخانه مدرسه علوم دینی
حضرت ولی عصر (ع)
شماره ثبت: ۹۷۷۴
تاریخ: ۱۴۰۱/۵/۲۶

در غزان: ۳

توحید در نهج البلاغه (جلد دوم)

تقریر دروس آیة الله سید جعفر سیدان دامه
مدرسه علوم دینی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف

انتشارات پیام طوس

نوبت چاپ: اول (۱۴۰۱ش - ۱۴۴۳ق)

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ: چاپخانه بزرگ قرآن کریم

قیمت:

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۴۰-۱۶-۳

تلفن: ۰۵۱-۳۵۲۵۴۱۰۰ - ۳۵۱۳۹۰۰۰

دفتر مرکزی: مشهد مقدس، بلوار الهیه، بلوار مجیدیه، پلاک ۱۱۰

مرکز پخش

مشهد مقدس، خیابان بهجت، نبش بهجت ۱۸/۱، انتشارات پیام طوس.

تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۱۸۳۲۶؛ ۳۲۲۲۳۸۸۸

انتشارات طوس

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
خطبه (۱۵۵)	۱۹
عجز بندگان از درك كُنه خدای متعال	۲۰
عباراتی که حاکی از امکان شناخت ذات خداوند	۲۲
وجه جمع: عجز از معرفت كُنه خدای متعال، معرفت خداست	۲۳
نکته	۲۵
عقول و اوهام در ذات خدا راه ندارند	۲۵
بی نیاز مطلق	۲۶
پیامبر ﷺ و امامان علیهم السلام شاهدان خلق	۲۷
چگونگی آفرینش	۲۸
عرفان خدا به خدا	۲۹
دیدگاه شیخ صدوق رحمه الله	۳۱
حدیثی مهم و مشکل	۳۵
معرفت فطری	۴۶
سخن علامه مجلسی رحمه الله درباره حدیث سَدِیر	۴۶
دیدگاه علامه طباطبایی	۴۹
شناخت خدا با تعریف خود خدا	۵۶
خلاصه مطلب درباره شناخت ذات خدا و نتیجه گیری	۵۹
خطبه (۱۶۰)	۶۳

۶۴	 امر پروردگار
۶۵	 خلط حکم تشریعی به حکم تکوینی
۶۷	 حمد خداوند در همه حال
۶۸	 اقرار به عجز از درک کُنه عظمت الهی
۶۹	 عظمت خلقت و سیطره پروردگار بر همه
۷۱	 خطبه (۱۶۳)
۷۳	 آثار قدرت و رحمت الهی
۷۵	 پرسش و پاسخ
۷۵	 ابدی و ازلی بودن خدای متعال
۷۷	 حدیث اول
۷۸	 فهم نادرست ابن عربی از اوّل و آخر بودن خدای متعال
۷۹	 سخن قیصری
۸۰	 حدیث دوم
۸۱	 بیانی از تفسیر کنز الدقائق
۸۲	 بیان قیصری و مثال موم و موج
۸۳	 سخن ملا صدرا
۸۵	 نکته
۸۵	 حدیث سوم
۸۷	 شهادت کائنات به یکتایی خداوند سبحان
۸۸	 محدود بودن اشیاء
۹۰	 سخن قاضی سعید قمی
۹۱	 سخن ابن میثم
۹۲	 زمانی و مکانی نبودن خدای متعال

چگونگی نسبت ظاهر و باطن به خدای متعال	۹۳
نفی صفات مخلوق از خالق	۹۷
اعتراف ابن ابی الحدید به افضلیت امیرمؤمنان علیه السلام	۹۹
چگونگی علم خدای متعال به جزئیات	۹۹
حد و اندازه نداشتن خدا و احاطه او بر همه چیز	۱۰۳
حدوث اشیاء	۱۰۶
سخن ابن میثم	۱۰۷
خلق «لا من شیء»	۱۰۸
چهار مطلب اساسی	۱۱۱
(۱) ازلیت و ابدیت	۱۱۱
(۲) بینونت میان خدای متعال و کائنات	۱۱۱
(۳) علم به جزئیات	۱۱۲
(۴) حدوث حقیقی کائنات	۱۱۲
مسئله خلقت در مکتب وحی	۱۱۳
مسئله خلقت در عرفان ابن عربی	۱۱۳
عالم هستی فرمان بردار خدای متعال	۱۱۷
عمومیت علم الهی	۱۱۷
عجز مخلوق از شناخت کُنه خالق	۱۱۹
خطبه (۱۷۱)	۱۲۱
شگفتی های خلقت	۱۲۲
خطاپذیری علوم بشری	۱۲۳
خطبه (۱۷۲)	۱۲۷
معنای هفت آسمان و هفت زمین	۱۲۸

خطبه (۱۷۸) ۱۳۱

برخی از صفات سلبی ۱۳۲

علم خدا به جزئیات ۱۳۴

بررسی سخن بوعلی سینا ۱۳۵

خطبه (۱۷۹) ۱۴۱

مسئله رؤیت خدا ۱۴۲

خاطره ۱۴۳

خطبه (۱۸۲) ۱۴۷

معنای رجوع إلى الله ۱۴۹

نفی ولادت ۱۵۱

نفی زمان و زیاده و نقصان ۱۵۲

علم خدا به تمام جزئیات ۱۵۳

انواع دعا ۱۵۵

برخی از اوصاف الهی ۱۵۵

کلام خدا، ایجاد صوت است ۱۵۷

خطبه (۱۸۳) ۱۶۵

از همه چیز روشن تر ۱۶۶

خاطره ۱۶۸

خطبه (۱۸۵) ۱۷۱

برخی از صفات سلبی ۱۷۲

دلالت حدوث اشیاء بر وجود و قدمت حضرت حق ۱۷۴

دلالت شباهت اشیاء بر نفی شبیه از خداوند ۱۷۵

عدل الهی ۱۷۵

دلیل عدم ظلم خدای متعال	۱۷۶
دلیل گرفتاری ها و بلاها	۱۷۷
دلیل برخی از تفاوت ها	۱۸۰
تناسب عذاب اخروی با عملکرد دنیوی	۱۸۲
دیدگاه ابن عربی و ملا صدرا	۱۸۲
انواع جرم و جریمه	۱۸۴
مالکیت حقیقی و عظمت لایتناهای خداوند	۱۸۵
نقش و اهمیت نیت	۱۸۷
نکته	۱۸۹
آزلی و ابدی بودن خدای متعال	۱۹۲
چگونگی رؤیت خدای متعال	۱۹۵
معنای تجلی خداوند	۱۹۸
خطبه (۱۸۶)	۲۰۱
تنزه خداوند از هر نوع نقص	۲۰۸
تجلی خداوند برای عقول	۲۱۹
امتناع رؤیت پروردگار	۲۱۹
هشت دلیل بر نفی حرکت و سکون از خداوند	۲۲۰
نکته	۲۲۳
عجز عقول از رسیدن به کُنه ذات حق	۲۲۵
اشتراک خدا و خلق در موجودیت	۲۲۷
چگونگی کلام خدای متعال	۲۳۰
سخن ابن ابی الحدید	۲۳۱
بررسی فناء و نابودی موجودات	۲۳۸

۲۴۱	 دو دیدگاه
۲۴۲	 توضیح مطلب
۲۴۲	 الف: به هم ریختن عالم
۲۴۶	 ب: نابودی عالم
۲۴۶	 بررسی آیات
۲۶۴	 بررسی روایات
۲۶۶	 خلاصه و جمع بندی
۲۶۸	 عبارت تفسیر المیزان
۲۷۰	 بیان علامه مجلسی
۲۷۸	 شبهه امتناع اعاده معدوم و جواب آن
۲۸۲	 یادآوری
۲۸۲	 عجز و ناتوانی آفریدگان
۲۸۳	 نفی نیاز از خداوند سبحان
۲۸۴	 حدوث حقیقی عالم
۲۸۸	 اهمیت این خطبه
۲۸۹	 نفی رنج و زحمت از خداوند سبحان
۲۹۱	 نکته اخلاقی و معرفتی
۲۹۳	 بحث های مهم و شایان توجه
۲۹۴	 عدم مجامع و عدم مقابل
۳۰۱	 خطبه (۱۹۱)
۳۰۱	 برخی از اوصاف الهی
۳۰۵	 اشکال
۳۰۶	 پاسخ

خطبه (۱۹۲).....	۳۰۹
مذمت کبر و غرور	۳۰۹
نکته	۳۱۲
خطبه (۱۹۵).....	۳۱۳
آثار سلطنت و جلال الهی	۳۱۴
شهادت به وحدانیت خداوند	۳۱۷
هدف مندی خلقت	۳۱۸
نفی حجاب بین خدا و خلق	۳۱۹
بررسی مسأله شناخت کُنه خدای متعال	۳۲۵
بیانی از مرحوم شیخ بهائی	۳۳۵
نکته	۳۳۹
نهی از تفکر در ذات خدا	۳۴۰
دلیل عقلی برای عدم شناخت ذاتِ خدا	۳۴۵
سه قول در امکان شناخت ذات	۳۴۵
دیدگاه آیت الله مروارید	۳۴۶
دو تذکر	۳۵۰
تذکر اول	۳۵۰
تذکر دوم	۳۵۳
سخن آیت الله میرزا مهدی اصفهانی رحمته الله علیه	۳۵۴
وارسی شناخت ذات در مناجات ها	۳۵۸
سخن علامه طباطبایی (شناخت شهودی)	۳۶۳
وارسی بخشی از عبارات حدیث تحف العقول	۳۶۶
سخن آیت الله سبحانی	۳۶۷

۳۶۸.....	دو حدیث معروف در شناخت فطری
۳۷۱.....	سخن صاحب تفسیر المیزان
۳۷۶.....	روایات شناخت خدا به وسیله خدا
۳۷۸.....	سخن آیت الله سید هاشم حسینی طهرانی
۳۸۰.....	رؤیت خداوند متعال به قلب
۳۸۴.....	خلاصه مطلب
۳۸۸.....	تذکری در مورد فطرت
۳۹۰.....	سخن شهید مطهری
۳۹۳.....	بیان علامه مجلسی
۴۰۰.....	بررسی دیدگاه منکرین معرفت فطری
۴۰۳.....	نتیجه بحث معرفت فطری
۴۰۷.....	خطبه (۱۹۸)
۴۰۷.....	علم خداوند به جزئیات
۴۰۸.....	سخن گروهی از فلاسفه درباره علم خدا به جزئیات
۴۱۱.....	خطبه (۲۱۳)
۴۱۱.....	نفی شبیه از خداوند سبحان
۴۱۴.....	چگونگی علم خدای متعال
۴۱۹.....	خطبه (۲۱۴)
۴۱۹.....	عدل الهی
۴۲۰.....	دو اشکال در مسئله عدل خدا
۴۲۱.....	بررسی مسئله گرفتاری ها با توجه به عدل خدای متعال
۴۲۴.....	بررسی مسئله خلود در دوزخ با توجه به عدل خدای متعال
۴۲۵.....	پاسخ اول

۴۲۶.....	پاسخ دوم
۴۲۷.....	پاسخ مناسب
۴۲۹.....	خلاصه
۴۳۰.....	یادآوری
۴۳۱.....	خلود در بهشت و دوزخ در بیان امام صادق علیه السلام
۴۳۲.....	سخن ابن عربی و ملا صدرا
۴۳۷.....	خطبه (۲۲۷)
۴۳۷.....	اوصاف الهی
۴۴۳.....	نامه (۳۱)
۴۴۴.....	یکتایی خداوند
۴۴۵.....	استدلال بر یکتایی خداوند در سخن امیرمؤمنان علیه السلام
۴۴۶.....	چند اشکال و پاسخ آن
۴۵۱.....	حکمت (۲۵۰)
۴۵۱.....	وابستگی کائنات به حقیقتی قائم بالذات
۴۵۷.....	حکمت (۴۷۰)
۴۵۷.....	نفی توهم در مورد خداوند
۴۶۳.....	کتابنامه

مقدمه

خداوند متعال را شاکریم که توفیق بررسی قسمتی از مباحث معارفی و مسائل توحیدی را عنایت فرمود و از منبع بی نظیر قرآن و حدیث بهره بردیم و بیانات وحیانی - که حقایق نورانی و مؤید به عقل است - شایان توجه قرار گرفت.

در میان خطبه‌های امیرالمؤمنین علیه السلام خطبه‌هایی وجود دارد که تمام محتوای آنها بحث توحید است، نیز خطبه‌هایی‌اند که همه آنها بحث توحیدی نیست، ولی مباحث مهم توحیدی در آنها مطرح شده است، گرچه مسائل مختلف اجتماعی، اخلاقی، تربیتی و... نیز در آنها هست.

مجموعه پیش رو، حاصل سلسله درس‌های استاد معظم حضرت آیت الله سید جعفر سیدان رحمه الله است که در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ شمسی در مشهد مقدس، مدرسه آیت الله العظمی خویی رحمه الله در جمع گروهی از طلاب علوم دینی ارائه شده است.

درس‌های معظم له در قدم اول از حالت صوتی به متن تبدیل شده، سپس توسط فاضل ارجمند مرحوم سید هادی حسینی ویرایش گردیده، آنگاه توسط آقایان حجة الاسلام والمسلمین قدرت الله رمضانی و مصطفی اسماعیلی مقدم تحقیق و منبع‌یابی گردیده و در پایان توسط استاد حجة الاسلام والمسلمین سید جلال میزبان مورد ارزیابی علمی قرار گرفته است.

شایان ذکر است که در این اثر گرانسنگ - ضمن کوشش در جهت ارائه مطالب استاد در قالبی شیوا - سعی بر آن بوده است که اصل امانت‌داری رعایت شود و مطالب معظم له بدون کم و کاست ارائه گردد. با این حال، خطاهای احتمالی، متوجه پژوهشگران است. از این رو، از هر نوع پیشنهاد و انتقادی با کمال میل، استقبال

می شود.

این نکته نیز قابل ذکر است که: با توجه به اختلاف خطبه‌ها در چاپ‌های مختلف، متن خطبه‌ها بر اساس نهج البلاغه تحقیق شده توسط آقای دکتر صبحی صالح و ترجمه مرحوم حجة الاسلام والمسلمین دشتی انتخاب شده است.

در کتاب حاضر - که شرحی تحقیقی بر فرازهای توحیدی نهج البلاغه است - بخشی از افکار و آراء بشری در مباحث توحیدی، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. از این رو، آن دسته از آراء بشری که با معارف و حیانی در تضاد بوده، خاطرنشان و بیان گردیده است.

امید که اثر حاضر گامی ارزنده در راستای گسترش معارف توحیدی بوده، مورد استفاد دانش‌پژوهان و تشنگان معارف و حیانی قرار گرفته و مرضی درگاه الهی و مورد قبول ناحیه مقدسه ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف واقع شود.

مشهد مقدس

مدرسه علوم دینی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف

بخش پژوهش